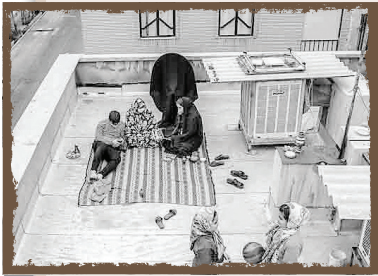

از ترنابازی در قهوه‌خانه وطن تا کبدي در کوچه اميني

بفرمایید شام روی پشت‌بام!

■ موضوع: آداب و رسوم همسایگی

■ ویژگی: پشت‌بام خانه همسایه‌ها در محله سلسبیل به هم راه داشت

سلسبیل هم مانند دیگر محله‌های قدیمی شهر مملو از خانه‌های یک یا دو طبقه بود که مثل دانه‌های زنجیر به هم وصل بودند؛ بیشتر پشت‌بام‌ها به هم راه داشت. صمیمیت همسایه‌ها، سبب شده بود سلسبیل آداب و رسوم همسایگی خاص خود را داشته باشد. سیدرسول امینی، از اهالی قدیمی محله، در این باره می‌گوید: «پشت‌بام خانه‌های قدیمی سلسبیل به هم راه داشت، طوری که گاهی لازم نبود برای سر زدن به همسایه از خانه بیرون بروی، زنگ خانه همسایه را بزنی و وارد خانه‌اش شوی. پشت‌بام خانه‌ها حکم حیاط را داشت و اهالی سلسبیل گاهی برای احوال‌پرسی و یک دور همی کوتاه به پشت‌بام خانه همسایه می‌رفتند. یکی از رسوم خاص همسایگی در سلسبیل، غذا خوردن روی پشت‌بام بود. رسم بود همسایه‌ها گهگاه برای وعده شام روی پشت‌بام دور همی بگیرند و هم سفره شوند.» اهالی سلسبیل یک پاتوق مشترک دیگری هم داشتند. امینی می‌گوید: «یک سبزی‌فروشی خاطره‌انگیز در حد فاصل خیابان‌های کمیل و مرتضوی بود که بیشتر اهالی با آن خاطره دارند. آن روزها که خیلی‌ها تلویزیون نداشتند، رحیم نوروزی، صاحب سبزی‌فروشی، یک تلویزیون سیاه و سفید میله خریده بود که تماشای آن خاطره مشترک بسیاری از اهالی محله است. آن روزها هنوز حاشیه خیابان جدول کشی نشده بود. جویی از مقابل مغازه رد می‌شد و ما پاهایمان را در آب خنک جوی می‌گذاشتیم و از بیرون مغازه کارتون تماشا می‌کردیم.»

حضور داشت یا شاید هم بیشتر. در یک وجب زمین بیش از ۴۰ نفر مشغول بازی بودند. دور تادور زمین و از هر سمت و سو روی دیوار و پشت‌بام‌ها و... مردم بازی ما را تماشا می‌کردند. میسان ۲ تیم همیشه کل کل بود، به اضافه اینکه همیشه برای یار کشی جنگ و دعوا می‌شد. یکسری از بازیکنان نفس، هیکل و قدرت خوبی داشتند و همه به خاطر اینکه بار خوب را برای خودشان تصاحب کنند سر انتخابش در تیمشان جنگ و دعوا داشتند. برای مثال، خداری حمت کند ابوالفضل تقی‌پور را که قدرت بدنی و نفس خوبی داشت و به هر تیمی که می‌رفت می‌گفتند این خودش به اندازه ۱۰ نفر است.» ترنابازی هم علاقه‌مندان خودش را داشت. اغلب جوانان و نوجوانان محل جلوی قهوه‌خانه ترنابازی می‌کردند.

■ موضوع: بازی‌های محلی

■ ویژگی: تفریح و سرگرمی بچه‌های محله

جفجغه، ووق صاحب، فرفره، طبل و... از فروشنده دوره‌گرد به ما فخر می‌فروختند. همچنین یکی از تفریحات ما این بود که وقتی به مهمانی می‌رفتیم یا بر می‌گشتیم اگر مسیرمان به خیابان آزادی می‌افتاد حتماً سری به کارخانه نوشابه‌سازی سر خیابان جیحون می‌زدیم و حرکت شیشه‌های نوشابه را روی ریل تماشا می‌کردیم.» برخی از بازی‌های محلی برای خودش پاتوق خاصی داشت، مثل قهوه‌خانه وطن برای ترنابازی یا کوچه امینی برای بازی «زو». امینی درباره این پاتوق‌های بازی می‌گوید: «بازی کبدي یا همان «زو» از بازی‌های پرطرفدار بچه‌های محله سلسبیل بود. آنها یک یا دو ساعت بعد از نماز مغرب، در زمینی میان کوچه مسجد و کوچه علمداری، درست سر کوچه شهید سیدامینی امروزی، قرار بازی داشتند. این زمین را خط‌کشی می‌کردند و در هر تیم ۲۰ نفر

الک‌دولک، هفت‌سنگ، فوتبال، والیبال و نهایتاً تیله‌بازی یا هسته‌بازی، سرگرمی و بازی‌های نوجوانان و جوانان محله سلسبیل در روزگاران نه‌چندان دور بود؛ بازی‌هایی که برای خرید و سالیان به پول آنچنانی نیاز نبود، در روزگاری که هنوز کسی دنیای مجازی را به خواب هم ندیده بود. معیار این بازی‌ها جنب و جوش فراوان بود و خلاقیت. سیدرسول امینی، ساکن محل، نویسنده و تهران‌پژوه، می‌گوید: «بچه‌های محل چون پولی نداشتند با هسته‌های تمره‌ندی بازی جدیدی برای خودشان راه‌انداخته بودند. هل دادن چرخ خراب یک دوچرخه هم بازی متداول دیگری بود. بچه‌هایی که کمی وضع مالی‌شان بهتر بود دوچرخه داشتند یا با خرید

روزگار خوش هنر هفتم در لاله‌زار دوم پایتخت

■ موضوع: سینماهای محله سلسبیل

■ ویژگی: دارنده جایگاه دوم بیشترین تعداد سالن سینما در تهران

دامپزشکی، یکی از قدیمی‌ترین سینماهای تهران است که فعالیتش را از سال ۱۳۳۸ با نمایش یک فیلم هندی شروع کرد. بعد از انقلاب چند سالی این سینما تعطیل شد تا اینکه از سال ۱۳۷۵ بعد از بازسازی، در ۲ سال با ظرفیت ۵۳۰ نفر یعنی ۳۰۰ نفر در سال شماره یک و ۲۳۰ نفر در سالن شماره ۲ فعالیتش را شروع کرد؛ فیلم‌های اجاره‌ای از پر فروش‌ترین فیلم‌های این سینما بود.

سینمایی که دچار حریق شد

سال ۱۳۳۷ سینما المپیا با ظرفیت ۷۴۸ نفر در خیابان آذربایجان، نبش خیابان سلسبیل، راه‌اندازی شد. این سینمای نوستالژیک از همان سال‌های راه‌اندازی یکی از سینماهای پرطرفدار بود و مردم از تماشای جدیدترین فیلم‌های روز دنیا در این سینما خاطرات زیادی دارند. این سینما در بیست و ششم فروردین ۱۳۴۹ دچار آتش‌سوزی شد و بعد از بازسازی تا سال ۱۳۸۹ فعالیت داشت، اما چند سالی است که چراغش به کلی خاموش شده است.

با مالکیت مرحوم خلیل جلیل‌زاده بود؛ فردی که در تهران بیش از ۱۰ سالن سینما داشت. ویژگی سینمای مورد اشاره ما این بود که موقع نمایش فیلم، اهالی و علاقه‌مندان می‌توانستند از خیابان هم فیلم را تماشا کنند. این سینما سال ۱۳۳۸ با سالن رویاز تابستانی‌اش افتتاح شد و روزانه در ۲ نوبت نمایش فیلم داشت. اجرای نمایش زنده و شعبده‌بازی از دیگر برنامه‌های تابستانی سینما خرم بود و در سایر فصل‌ها هم این برنامه در فضای داخلی سالن سینما اجرا می‌شد که حسابی پر تماشاچی بود. همچنین بسیاری از اهالی قدیمی به خاطر دارند صدای بیشتر فیلم‌ها در شب‌های گرم تابستان به گوش می‌رسید و می‌شد در خیابان ایستاد و فیلم را دنبال کرد. در این سینما اغلب فیلم‌های ایرانی نمایش داده می‌شد، اما بعضی از فیلم‌های خارجی، مثل «هر کول»، «شعله» و «سنگام» هم از فیلم‌های پر فروش این سینما بود.

سینمای مدرن با ۲ سالن نمایش

سینما کارون در خیابان سلسبیل، نرسیده به

محله سلسبیل با آغاز دهه ۳۰، به سرعت از بافت روستایی خود خارج شد و شکل و شمایل شهری گرفت. این تغییر چهره بالطبع نیازمند تأمین برخی سرانه‌ها از جمله سرانه‌های فرهنگی بود و یکی از این مکان‌های فرهنگی سینماها بودند. بنا بر تعریف اکبر ملایی‌نژاد، از هنرمندان و اهالی قدیمی محله سلسبیل، بعد از لاله‌زار، خیابان سلسبیل دومین خیابان از نظر تعداد سالن‌های سینما در تهران قدیم بود.

سینما خرم و تماشای فیلم از خیابان

دیوار سفیدرنگ و سیمانی پشت‌بام سینمای تابستانی «خرم» در خیابان رودکی (سلسبیل) یکی از نوستالژی‌های تهران قدیم در میان ساختمان‌های سر به فلک کشیده امروزی است. سینما خرم یکی از سینماهای پر مشرتی تابستان‌های تهران قدیم

زور آزمایی «عقاب» با شیر و خرس پیش چشم اهل محل

■ موضوع: مجموعه تفریحی باغ گلستان

■ ویژگی: یکی از نخستین شهر بازی‌های تهران قدیم

باغ گلستان یکی از نوستالژی‌های محله سلسبیل است. در همین باغ گلستان بود که مرحوم پهلوان خلیل عقاب با شیر و خرس کشتی گرفت و وزنه‌های سنگین بلند کرد و همه تماشاچیان را به هل‌هله انداخت. بنا بر تعریف حسن توانا، از اهالی قدیمی محله سلسبیل، در روزگاری که هنوز خبری از پارک تفریحی ارم (خرم سابق) نبود، باغ گلستان یکی از نخستین شهر بازی‌های تهران محسوب می‌شد که خانواده‌ها روزهای آخر هفته برای تفریح و تماشای جدیدترین فیلم‌های سینمایی و نمایش‌های خیمه‌شب‌بازی که عموماً مخاطب آنها بچه‌ها بودند، در این باغ خوش آب‌وهوا دور هم جمع می‌شدند.»